

Piotr Bednarczyk

Instytut Fizyki Jądrowej
im. Henryka Niewodniczańskiego
Polskiej Akademii Nauk

**Badania eksperymentalne kolektywnej
struktury nuklidów z pobliza jąder
magicznych - ^{40}Ca i ^{56}Ni ,
przy wysokim spinie**

IFJ PAN, Zakład Spektroskopii Jądra Atomowego,
Spektroskopia Wysokospinowa i Rozwój Aparatury:

P. Bednarczyk, M. Ciemata*, A. Czermak, B. Dulny, B. Fornal,
J. Grębosz, M. Kmiecik, M. Krzysiek*, A. Maj, M. Matejska-
Minda*, K. Mazurek, W. Męczyński, B. Sowicki, J. Styczeń,
M. Ziębliński

*student PhD

Współpraca z laboratoriami akceleratorowymi:

IPHC-IRES, Strasbourg, Fr

LNL-INFN, Legnaro, It

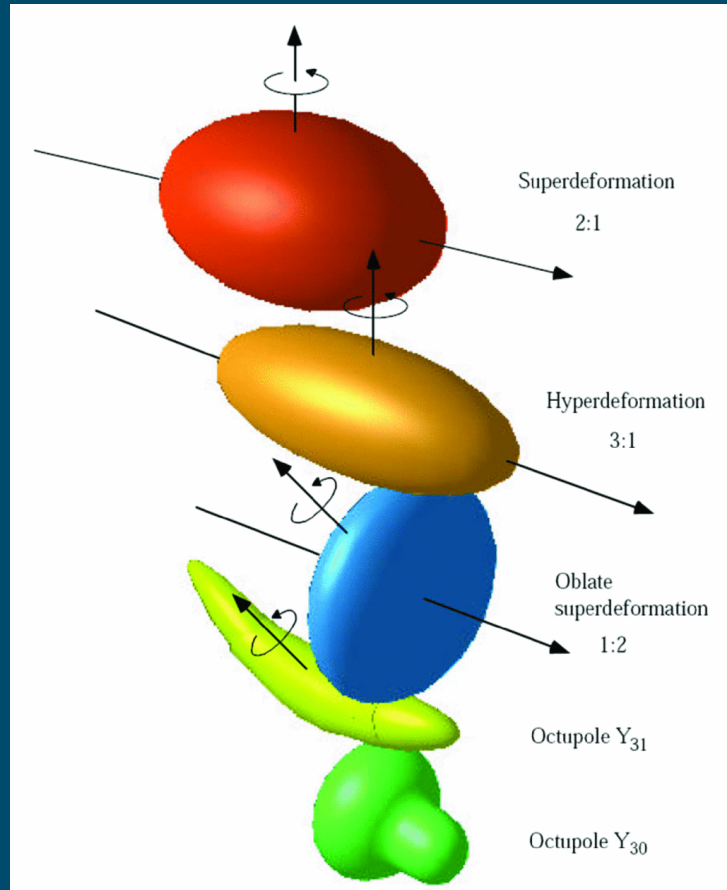
GANIL, Caen, Fr

ŚLCJ, Warszawa

Program

- Wprowadzenie:
  - deformacja jądrowa na przykładzie pasm superzdeformowanych
  - rotacja a koherentny ruch jednocząstkowy
  - zakończenie pasm rotacyjnych
- Wielodetektorowe spektrometry gamma, przełom w badaniach struktury jądra
- Rola detektorów pomocniczych
  - krakowski Detektor Jąder Odrzutu (RFD)
- Wysokospinowa spektroskopia γ izobarów $A=45$ (Sc, Ti, V),
  - Znaczenie wyników dla rozwoju metod średniego pola
- Identyfikacja silnej deformacji w obszarze jąder trójosiowych $A\sim 70$
- Perspektywy pomiarów koincydencyjnych γ -jądro odrzutu na wiązkach stabilnych i radioaktywnych

Kształty jąder atomowych

Deformacja kwadrupolowa:

$$r \sim (1 + \beta_2 Y_{20}(\theta, \varphi))$$

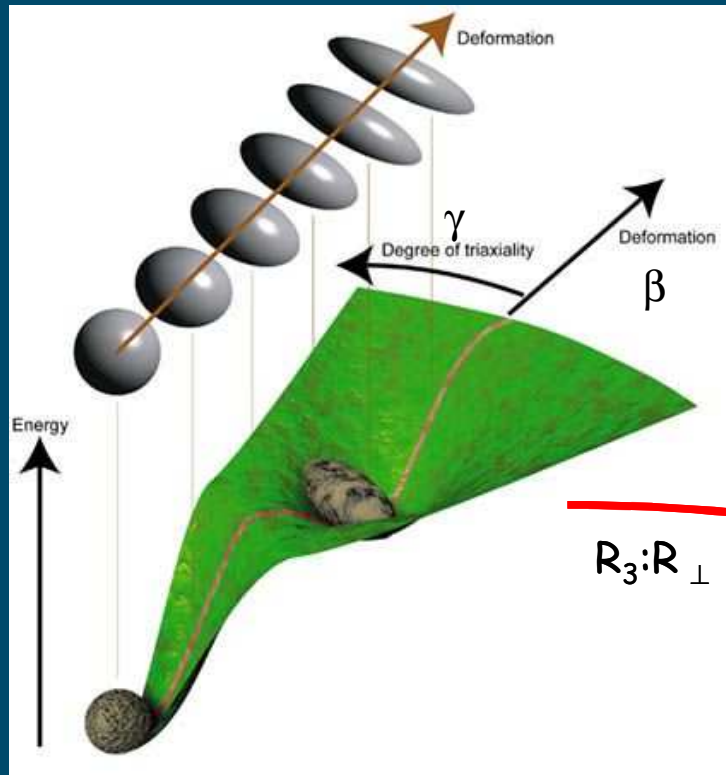
$$\beta_2 \sim \frac{\Delta R}{R}$$

Moment elektryczny kwadrupolowy:

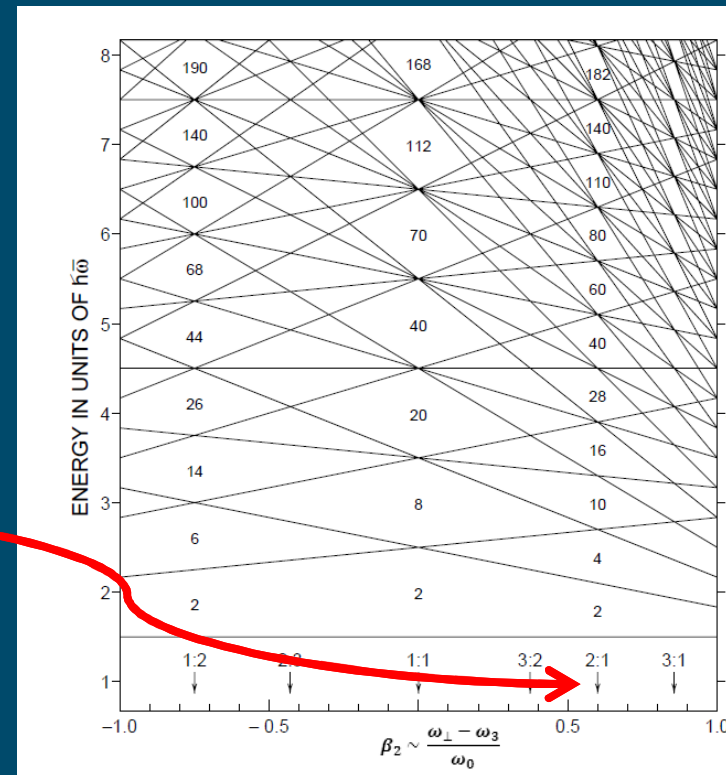
$$eQ_0 \cong \frac{3}{\sqrt{5\pi}} ZeR_0^2 \beta_2 (1 + 0.36\beta_2)$$

Stabilizacja kształtu poprzez efekty powłokowe

$$V_{MHO}(r) = \frac{1}{2} M \omega^2 r^2$$

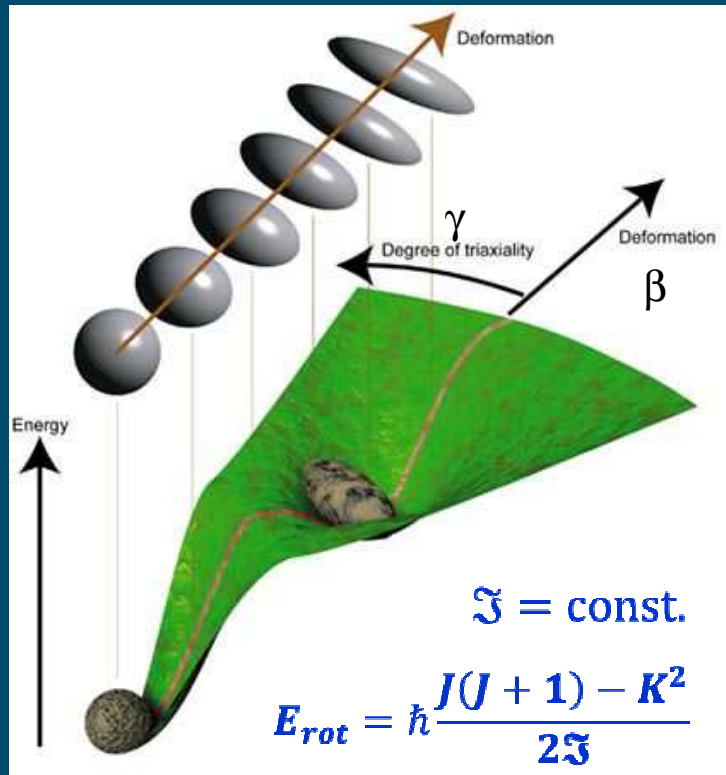

Stan metastabilny (izomer kształtu)

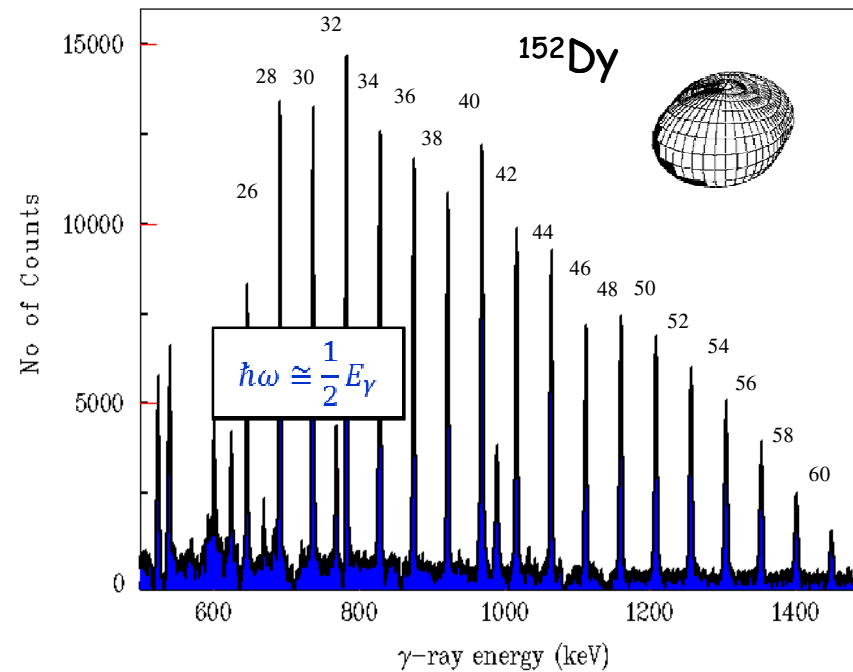
Cząstka w polu o osiowej deformacji

Widmo emisyjne idealnego rotora (superdeformacja)

Pasmo SD

P.Twin et al., 1986

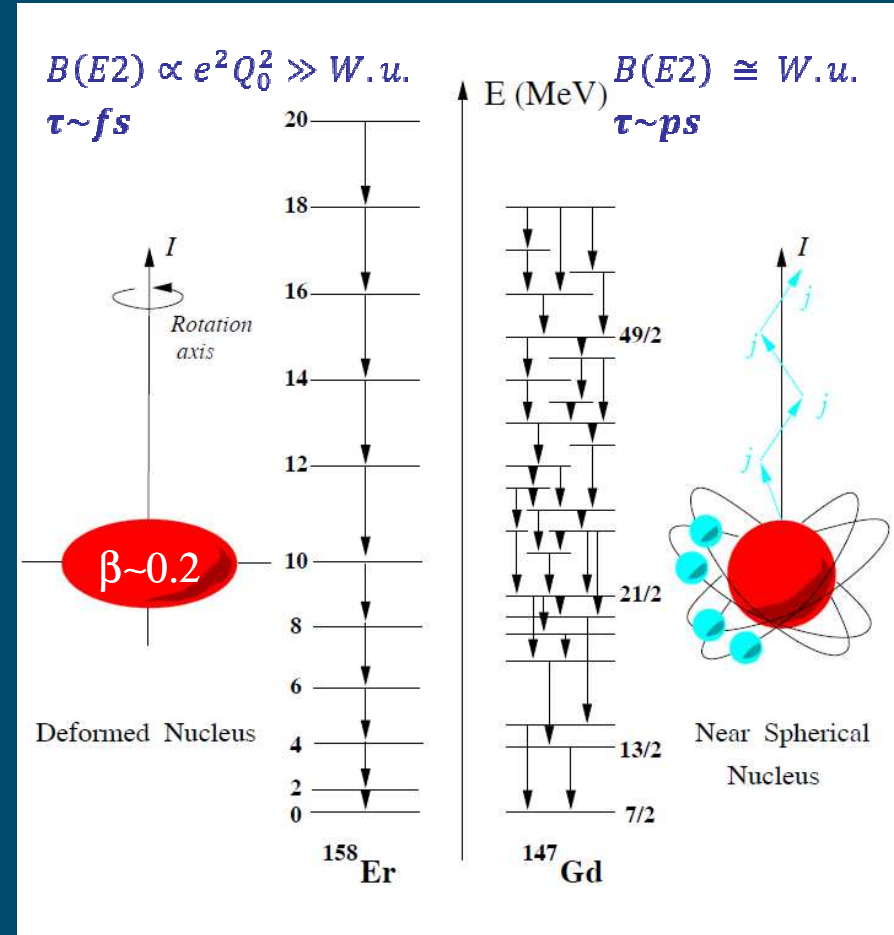

Rotacja czy koherentny ruch nukleonów ?

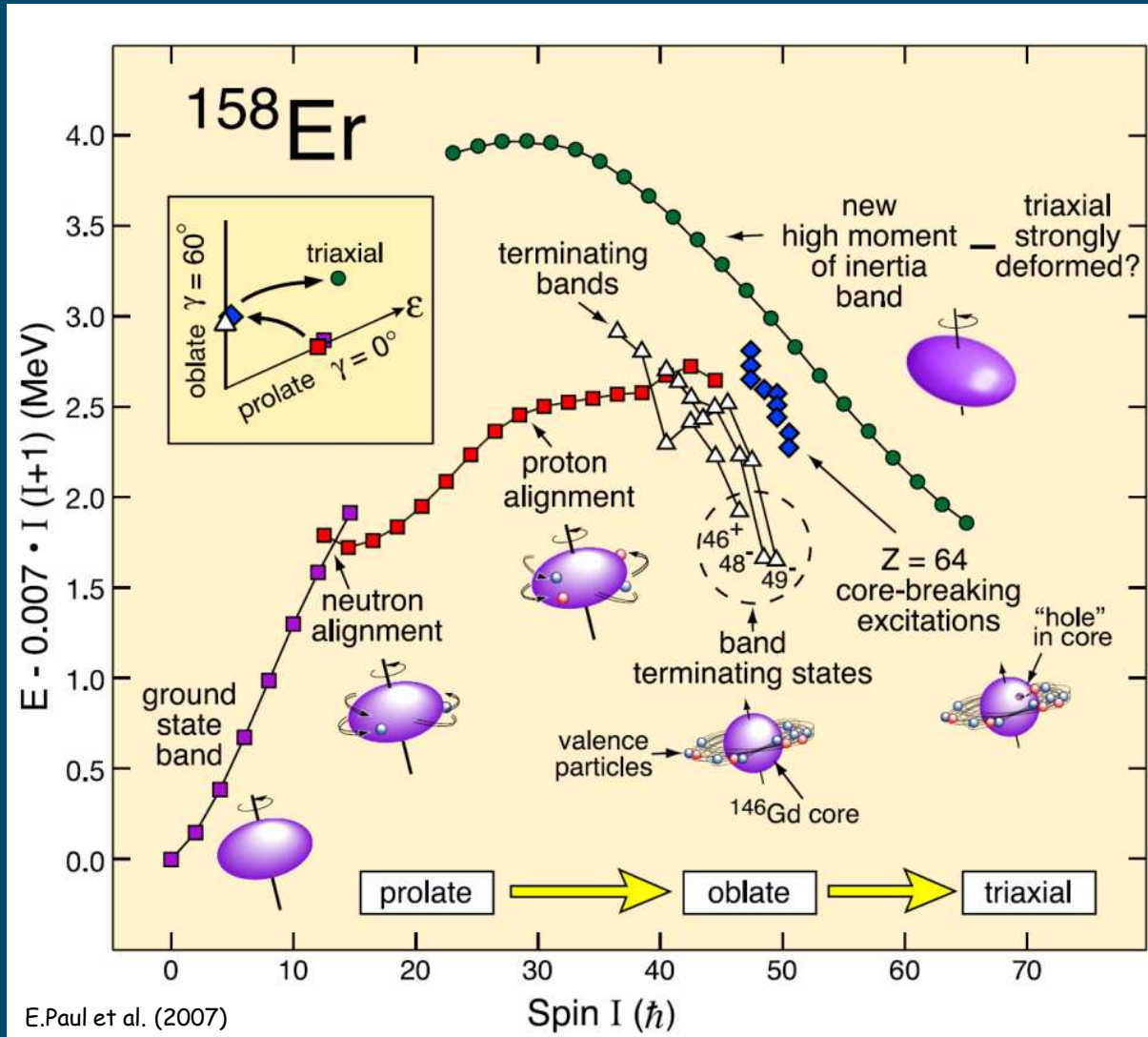
$$B(E2) \propto \frac{1}{E_\gamma^5 \tau}$$

wysycenie rotacji (^{158}Er : $\sim 50\hbar$)-

Specyficzna własność jądra atomowego

Przywrócenie kolektywności przy najwyższych spinach

Obszary jąder zdeformowanych

Experimental Chart of Nuclides 2000
Number of Rotational Bands (Audi 1995)

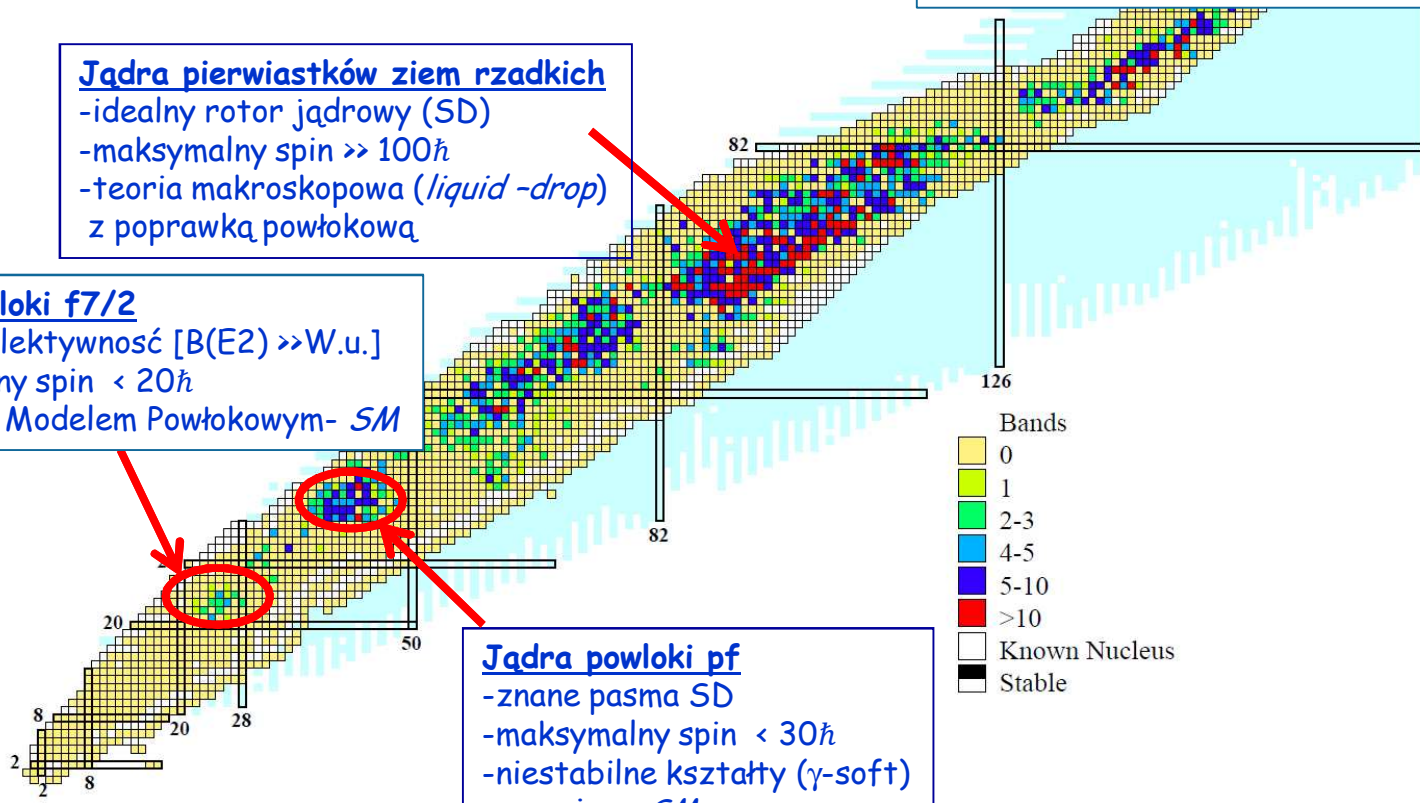
Jądra pierwiastków ziem rzadkich
 -idealny rotor jądrowy (SD)
 -maksymalny spin $\gg 100\hbar$
 -teoria makroskopowa (*liquid-drop*)
 z poprawką powłokową

Jądra powłoki f7/2
 -wysoka kolektywność [$B(E2) \gg W.u.$]
 -maksymalny spin $< 20\hbar$
 -pełny opis Modelem Powłokowym- *SM*

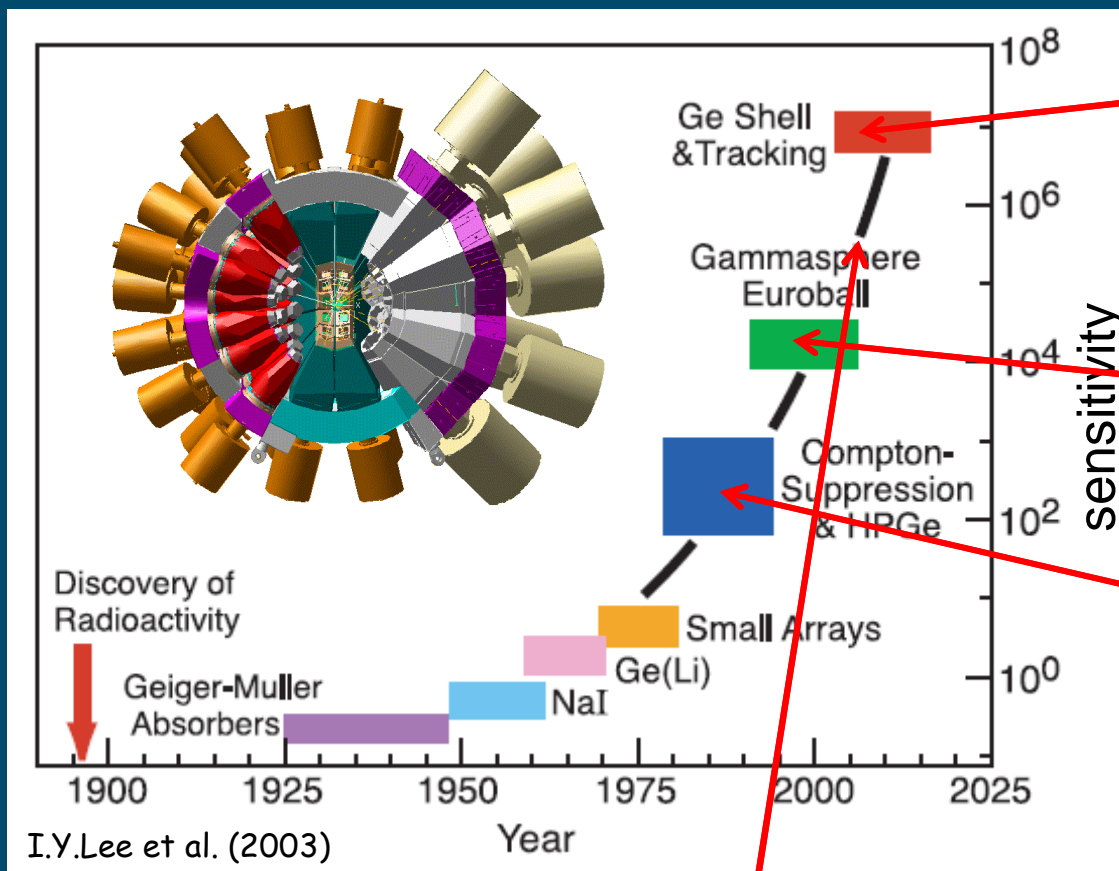
Jądra powłoki pf
 -znane pasma SD
 -maksymalny spin $< 30\hbar$
 -niestabilne kształty (γ -soft)
 -w zasięgu *SM*

Poszukiwanie uniwersalnej teorii jądra
 konsystentny opis **wszystkich** nuklidów

-Teoria Funkcjonału Jądrowego
 - $H_{NUCL}(p(r), j(r), p'(r), j'(r), \dots)$
 -Siła *Skyrme + Hertree-Fock*

Złota dekada w spektroskopii γ i optymistyczne prognozy...

Spektroskopia jądrow egzotycznych na wiązkach radioaktywnych

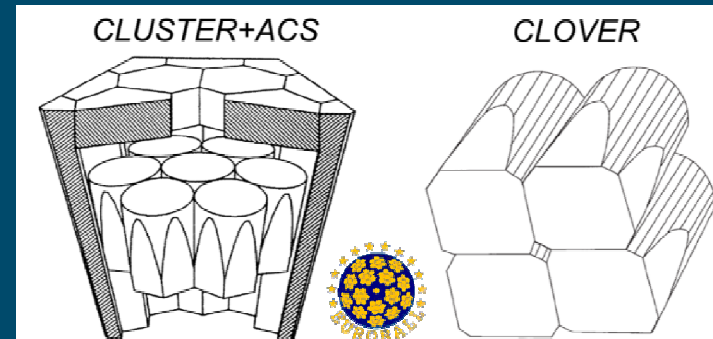
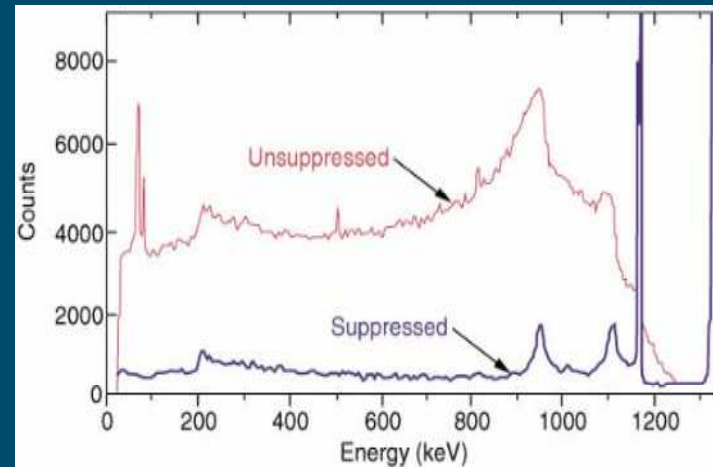
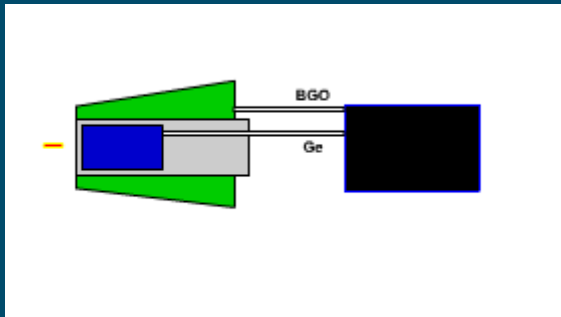
Egzotyczne mody kolektywne:
-trójosiowość
-rotacja magnetyczna
-wysycanie pasm rotacyjnych
-poszukiwanie HD

Odkrycie SD

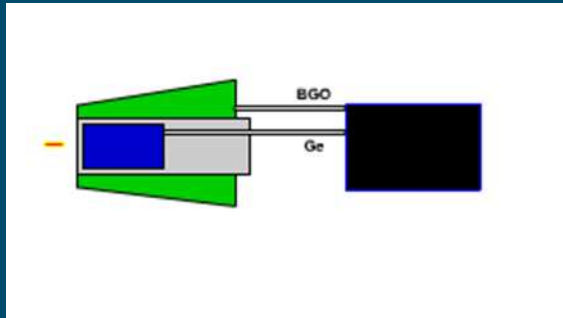
...KONIECZNE DETEKTORY POMOCNICZE !

Revolucja w badaniach strukturalnych-wielodetektorowe spektrometry γ

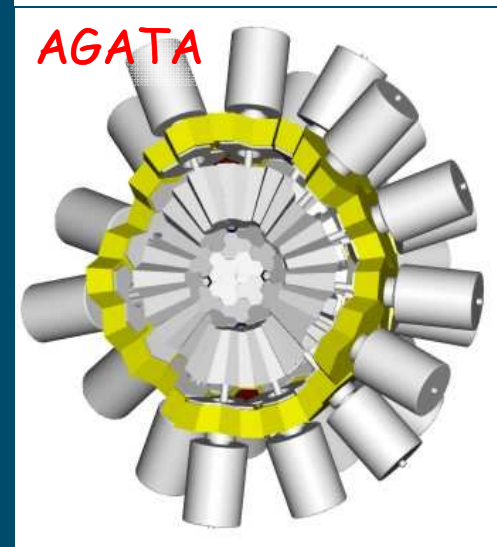
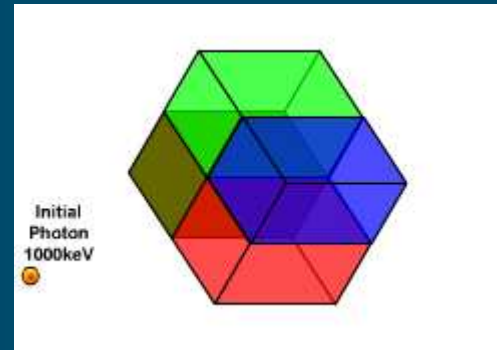
- Osłony ACS- redukcja tła komptonowskiego
- Detektory kompozytowe -duża granularność
- Czułość na promieniowanie o wysokiej krotności

Nowa jakość: γ -tracking

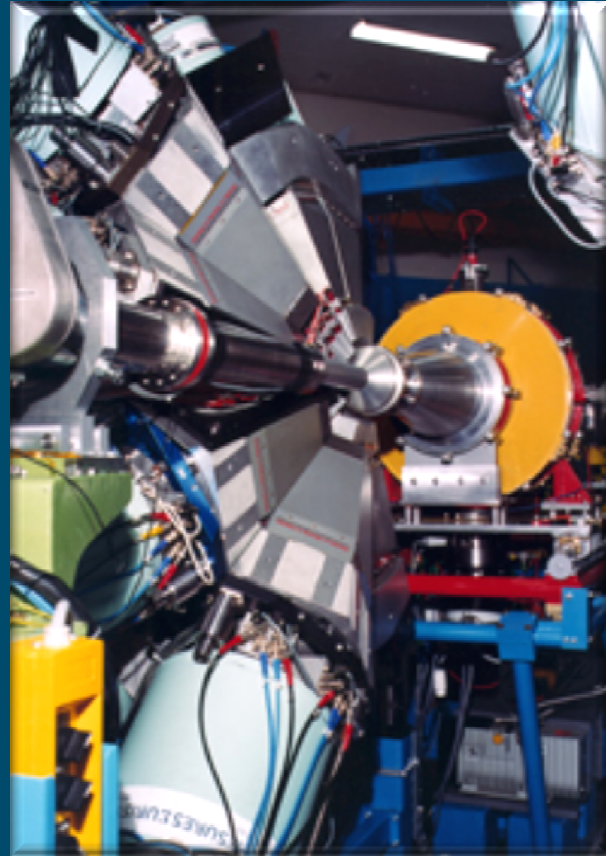

- $\Omega \sim 40\%$
- $\varepsilon \sim 10\%$
- $\theta \sim 8^\circ$

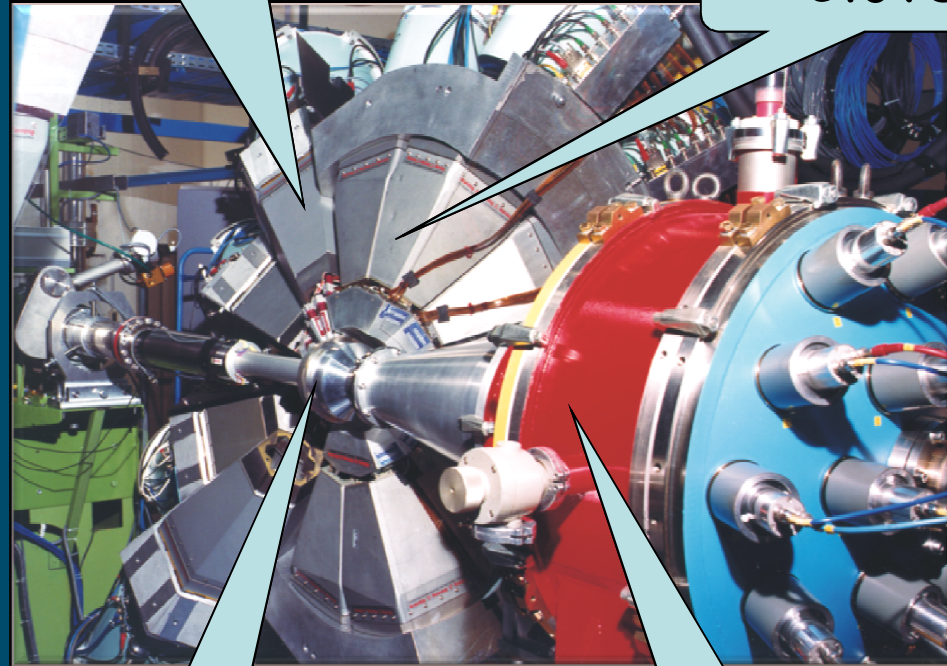
- $\Omega \sim 80\%$
- $\varepsilon \sim 50\%$
- $\theta \sim 1^\circ$

Krakowski detektor jąder odrzutu- RFD

Cluster

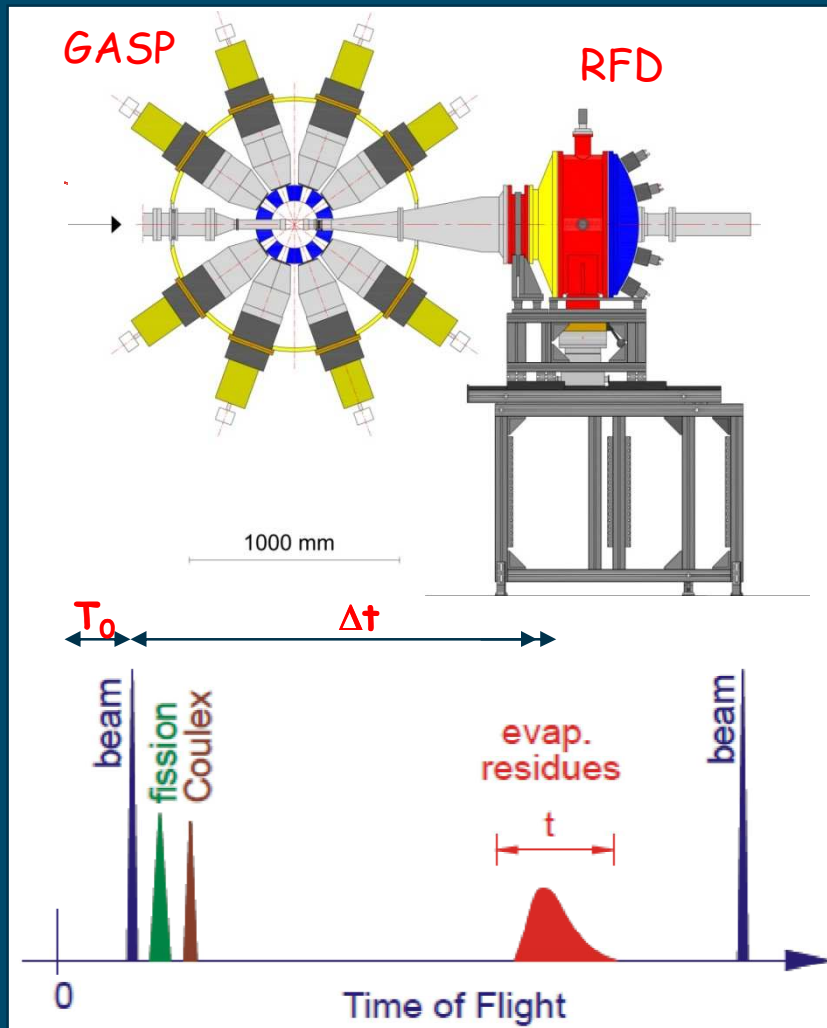
Clover

tarcza

RFD

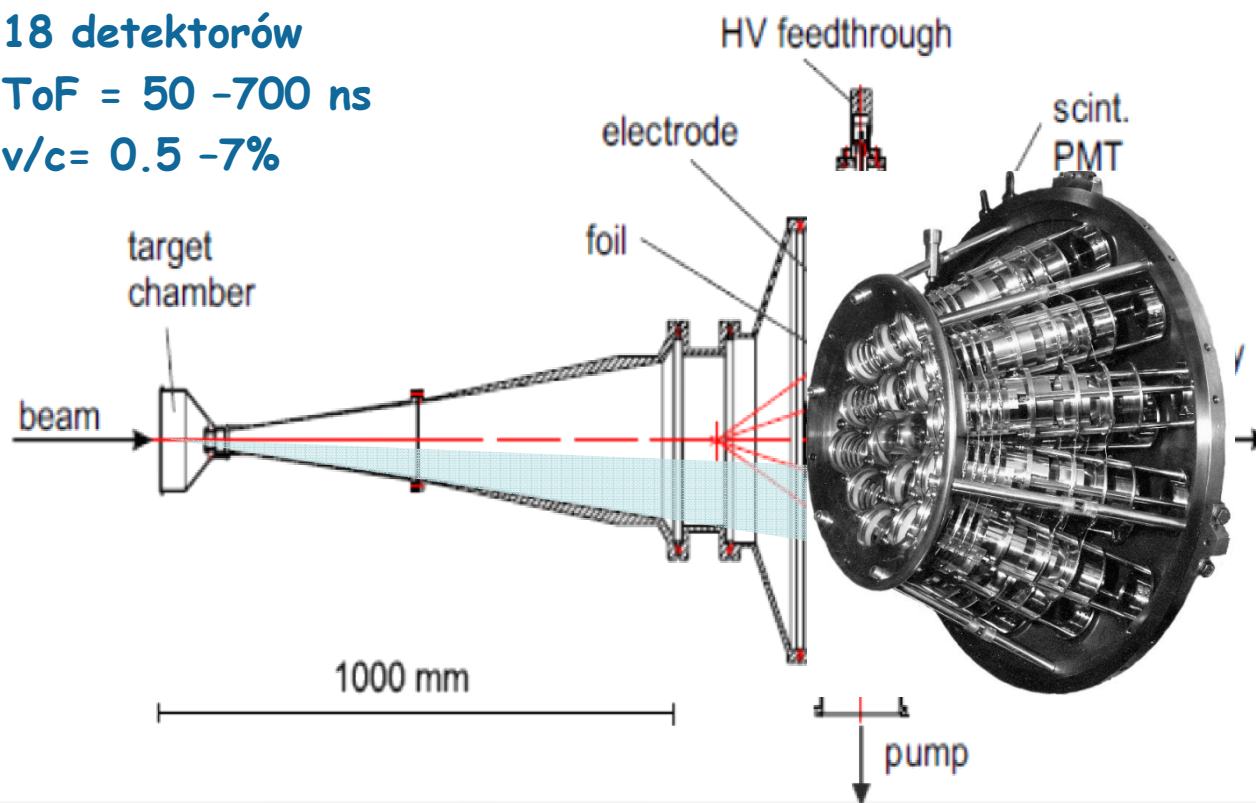
Recoil Filter Detector - zasada działania

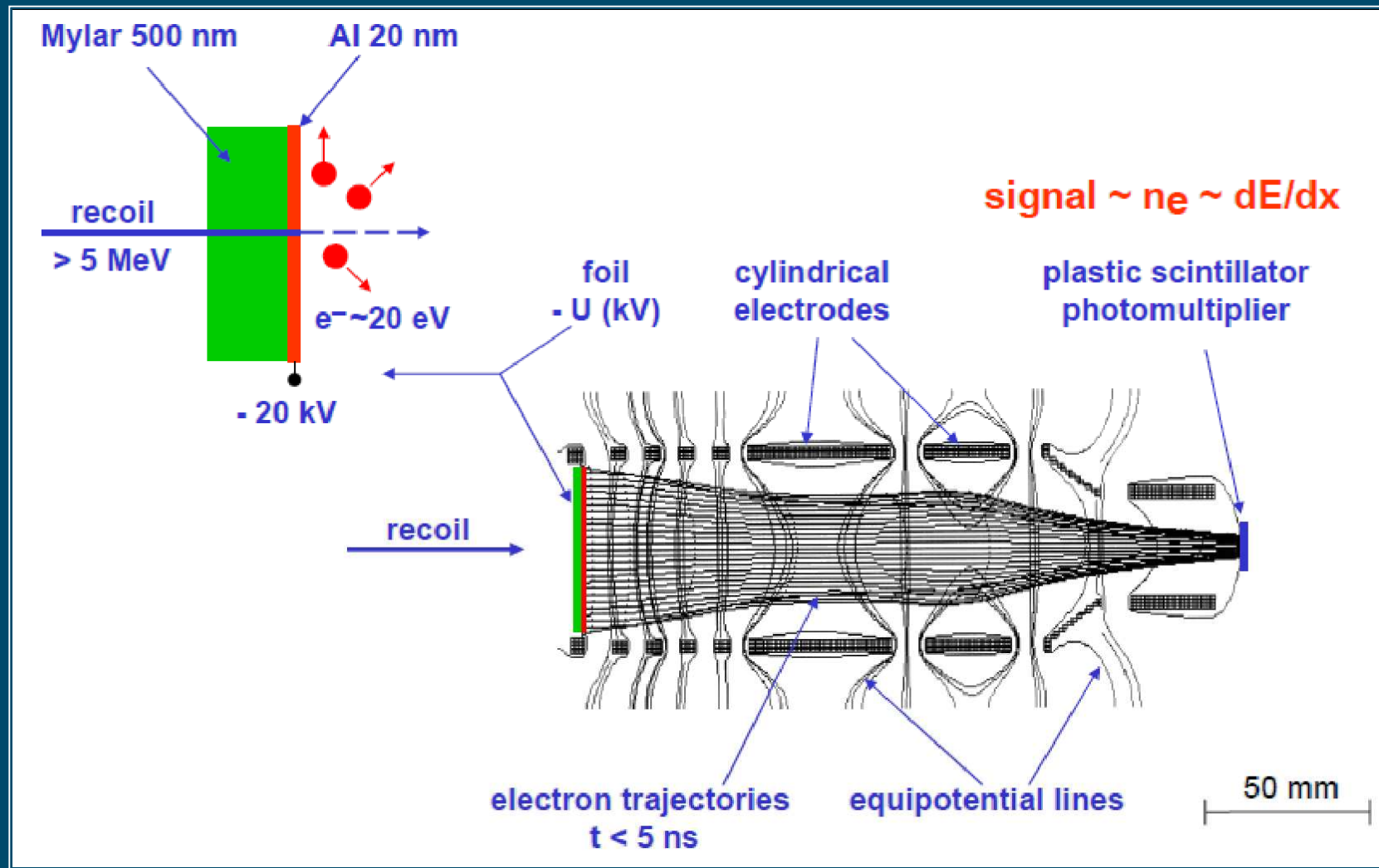
- **RFD** - detektor ciężkich jonów (rezyduów wyparowania) rejestrowanych w koincydencji z promieniowaniem γ
- Pomiar czasu przelotu (**TOF**) umożliwia selekcję jąder odrzutu
- Wykorzystanie w systemach detekcyjnych:
  - OSIRIS 12HPGe , HMI Berlin
  - EUROBALL, IRES-IPHC, Strasbourg
  - GASP 40HPGe, LNL, Legnaro

Technika detekcji jonów

- 18 detektorów
- ToF = 50 -700 ns
- $v/c = 0.5 -7\%$

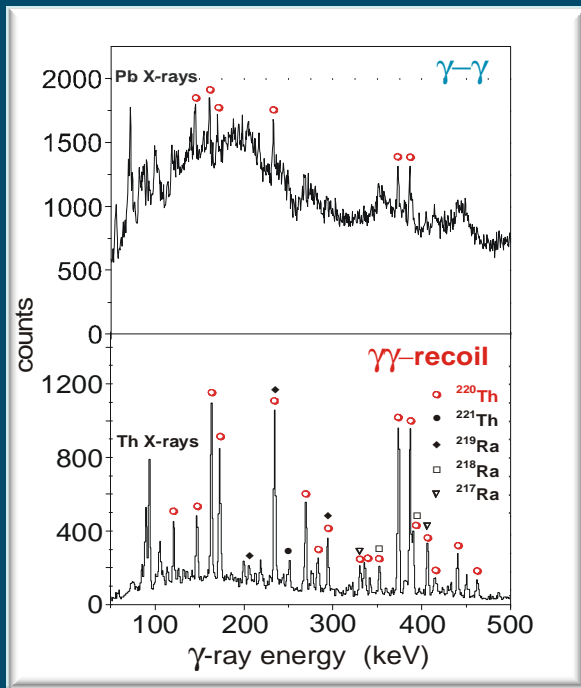
Rejestracja wiązki wtórnych elektronów

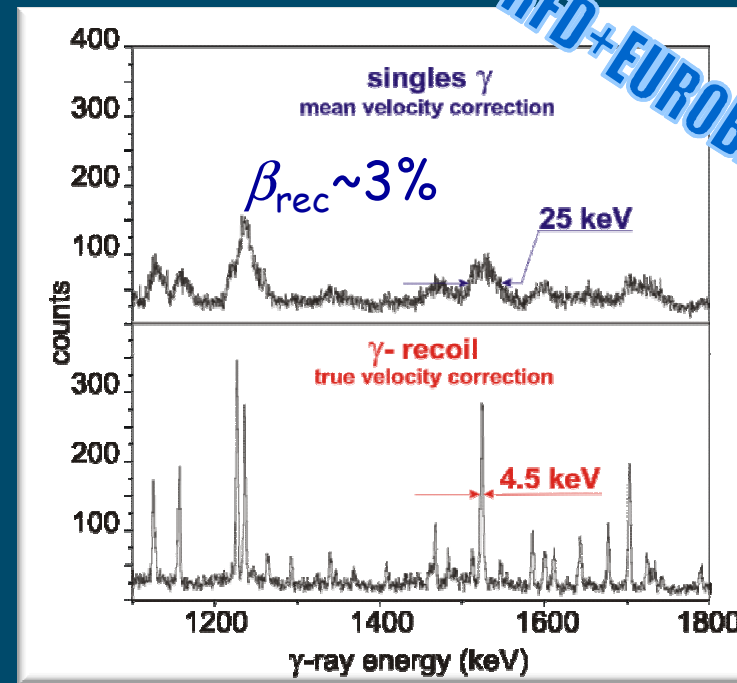

Poprawa jakości mierzonych widm γ

92 MeV ^{16}O + 0.4 mg/cm² ^{208}Pb

68 MeV ^{18}O + 0.8 mg/cm² ^{30}Si

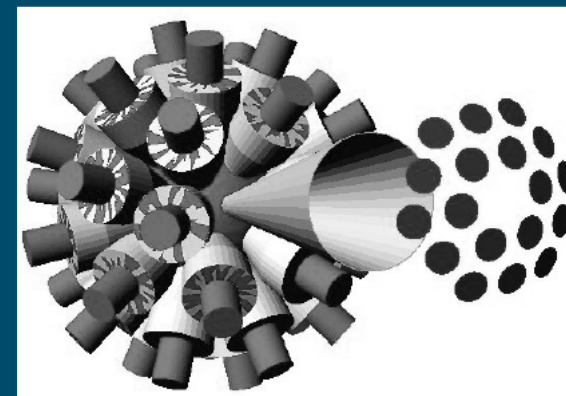
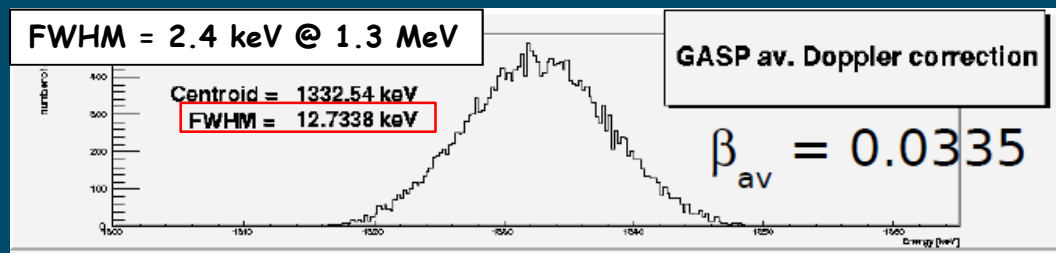

- Ciężkie jądra odrzutu
  - ✓ redukcja tła z rozszczepienia
  - ✓ reakcje z niskim przekrojem czynnym $\sigma \sim 0.1$ mbarn

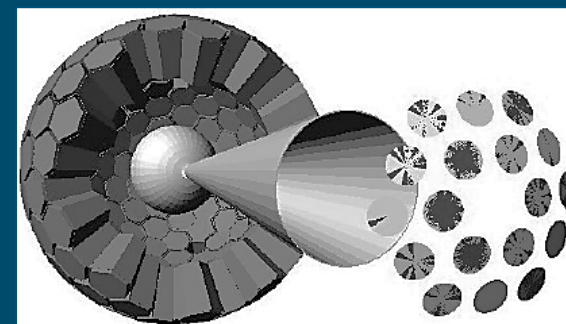
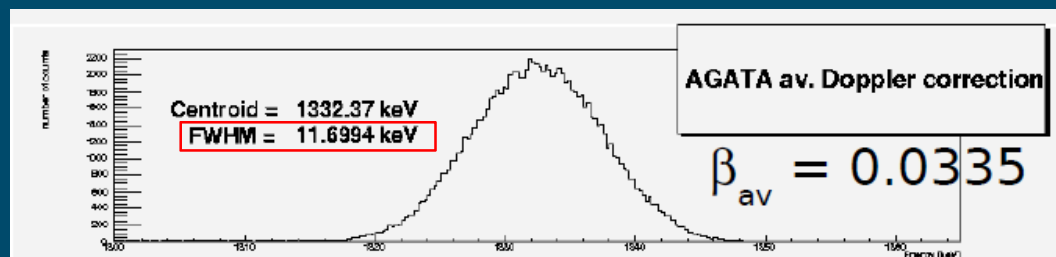
- Wysoka prędkość odrzutu:
  - ✓ redukcja poszerzenia dopplerowskiego

Symulacja rozdzielczości energetycznej GASP vs AGATA

G. Jaworski

GASP: $\epsilon = 5.0\%$
 $\Delta\theta \sim 10^\circ$

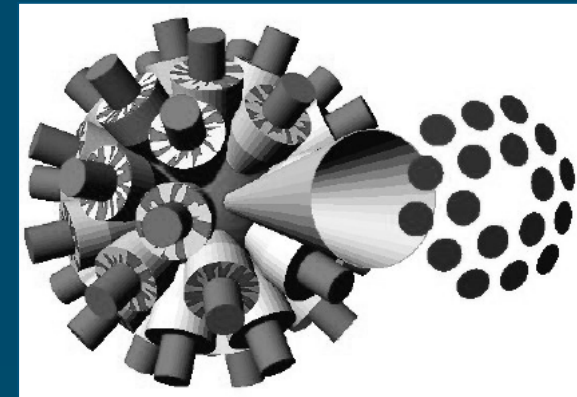
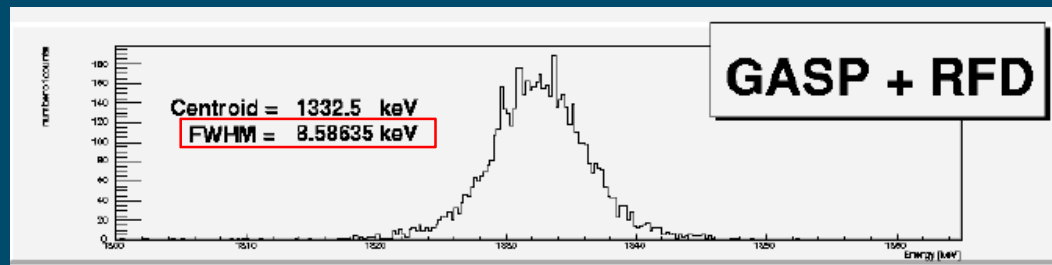

AGATA 3π: $\epsilon = 22\%$
 $\Delta\theta \sim 1^\circ$

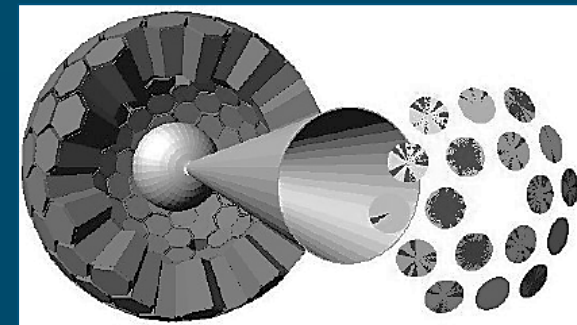
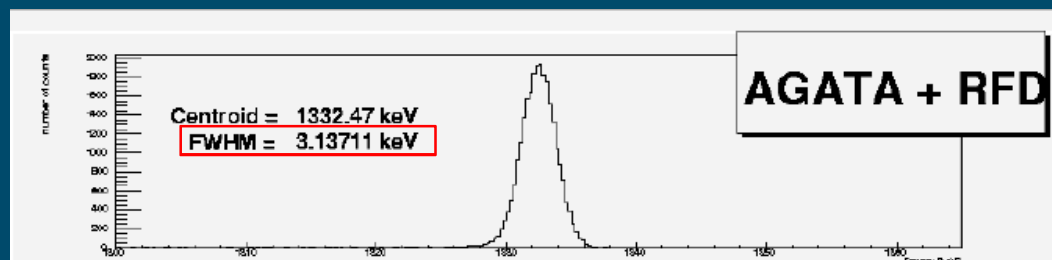
Symulacja rozdzielczości energetycznej GASP vs AGATA

G. Jaworski

FWHM = 2.4 keV @ 1.3 MeV

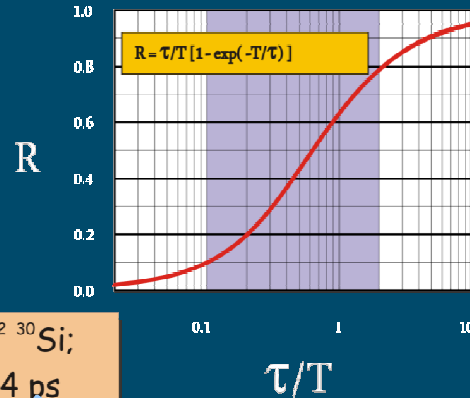

GASP: $\epsilon = 5.0\%$
 $\Delta\theta \sim 10^\circ$

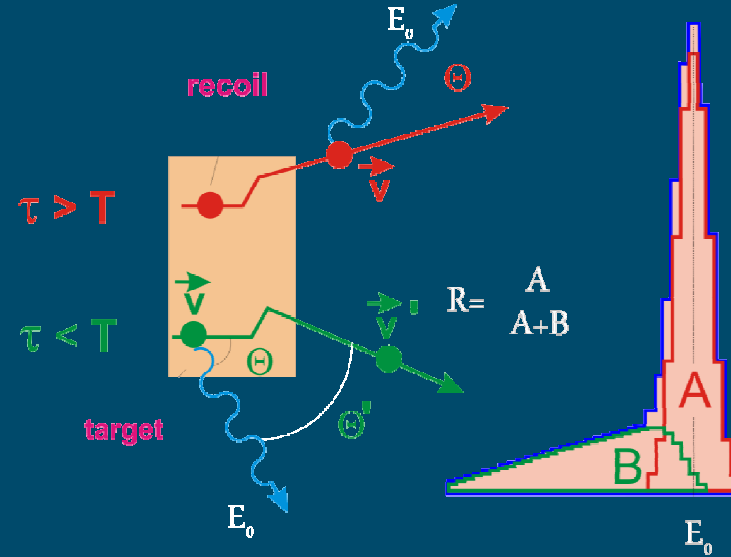
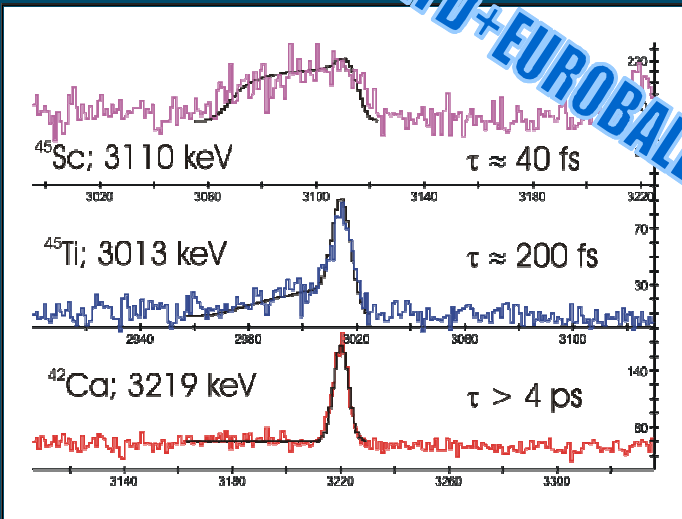
AGATA 3π: $\epsilon = 22\%$
 $\Delta\theta \sim 1^\circ$

Pomiar krótkich czasów życia stanów jądrowych

68MeV ^{18}O + 0.8mg/cm² ^{30}Si ;
Recoil transit time ≈ 0.4 ps

RFD+EUROBALL

- Emisja wewnątrz tarczy (B) zachodzi przy większej prędkości
- Liczba rozpadów za tarczą (A) w stosunku do pełnego natężenia linii (A+B) zależy od τ

Efekty kolektywne w lekkich jądrach powłoki $f_{7/2}$

Niskie spiny /~1980/:

- Stany połączone szybkimi przejściami E2 dobrze opisywane przez model powłokowy
- Niskoleżące pasma o wysokiej deformacji związane ze wzbudzeniem rdzenia ^{40}Ca

Trudności eksperymentalne:

- Duże prędkości odrzutu
- Wysokie energie przejść
- Znaczne poszerzenie dopplerowskie

Wysokie spiny /2000-/:

- Wielolicznikowe układy detektorów Ge
- Mikroskopowy opis rotacji w ^{48}Cr
- Superdeformacja w $^{36,40}\text{Ar}$, $^{40,42}\text{Ca}$, ^{44}Ti

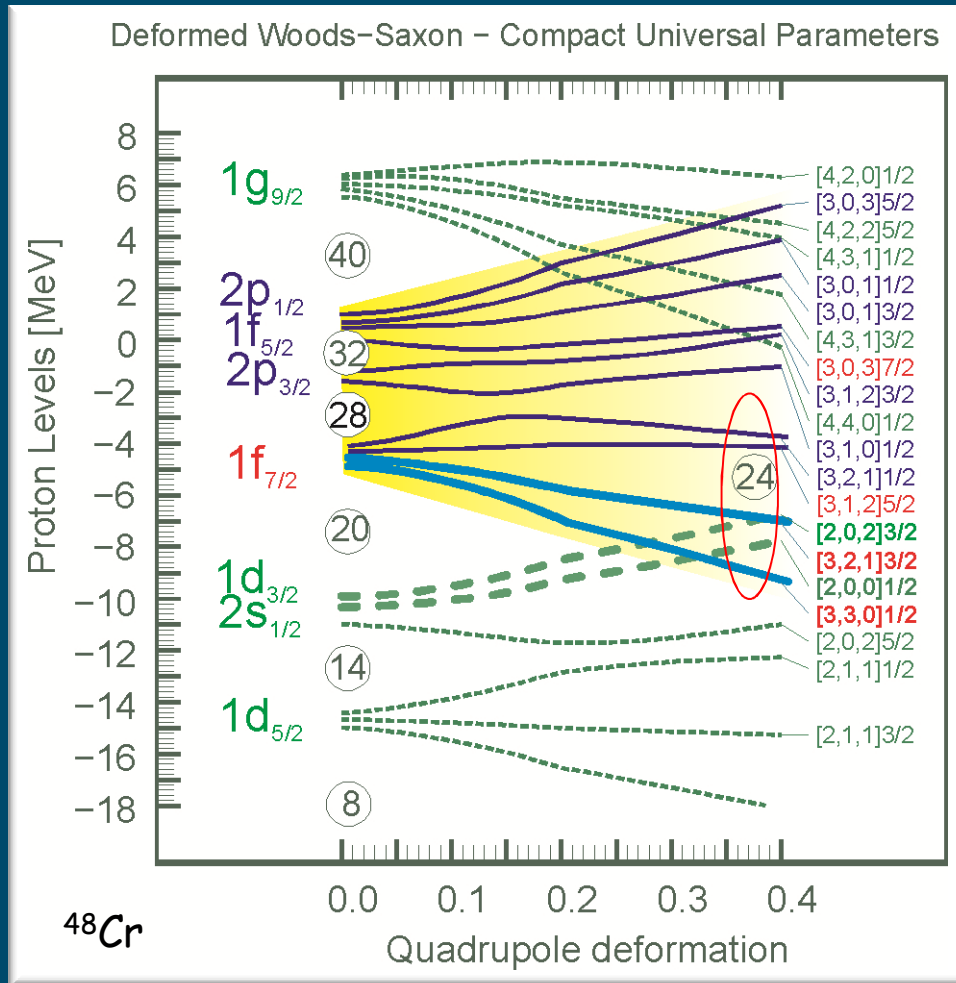
Źródła deformacji w lekkich jądrach $f_{7/2}$

^{100}Sn

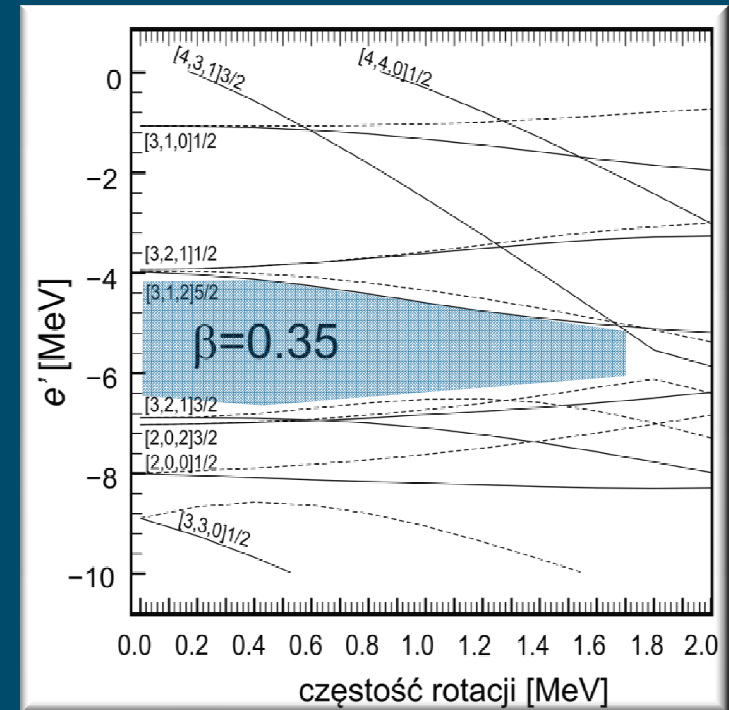
^{80}Zr

^{58}Ni

^{40}Ca

energie jednocząstkowe w rotującym układzie

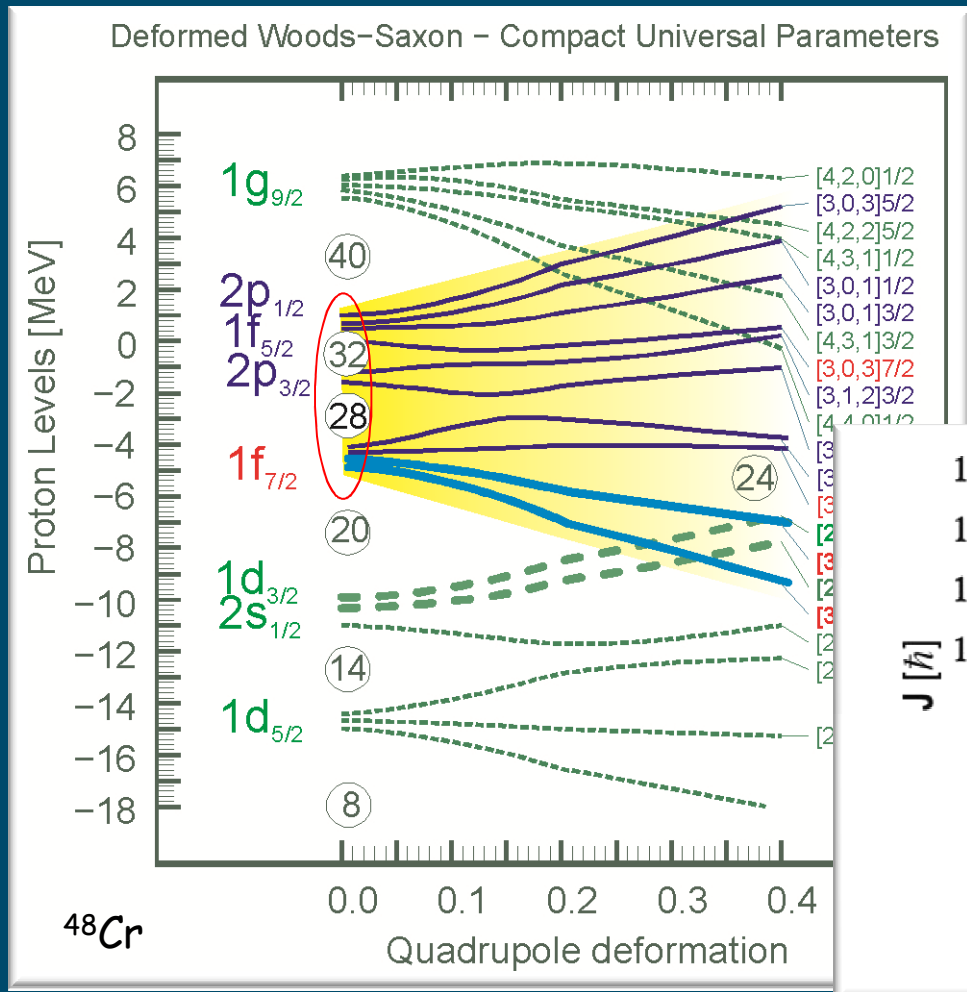
Mikroskopowy opis rotacji w ^{48}Cr

^{100}Sn

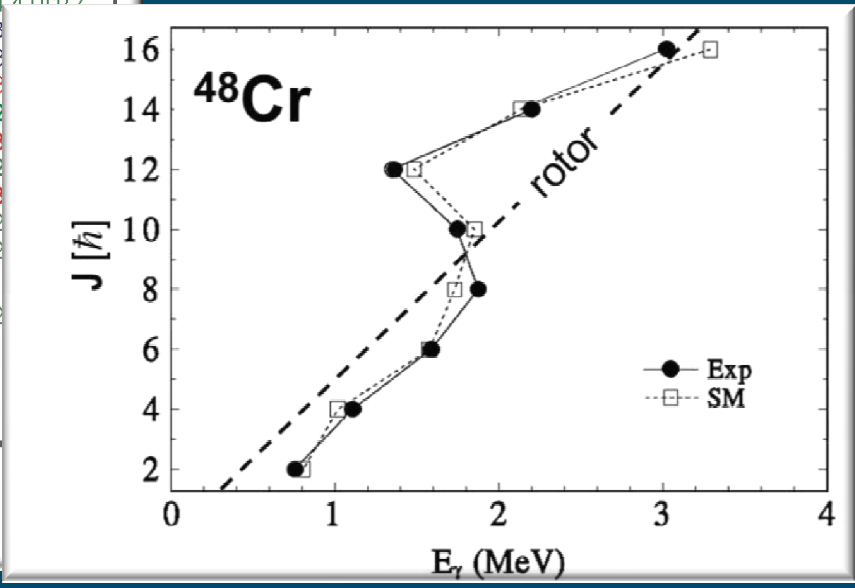
^{80}Zr

^{58}Ni

^{40}Ca

Model Powłokowy:
rozszerzona powłoka *fp*

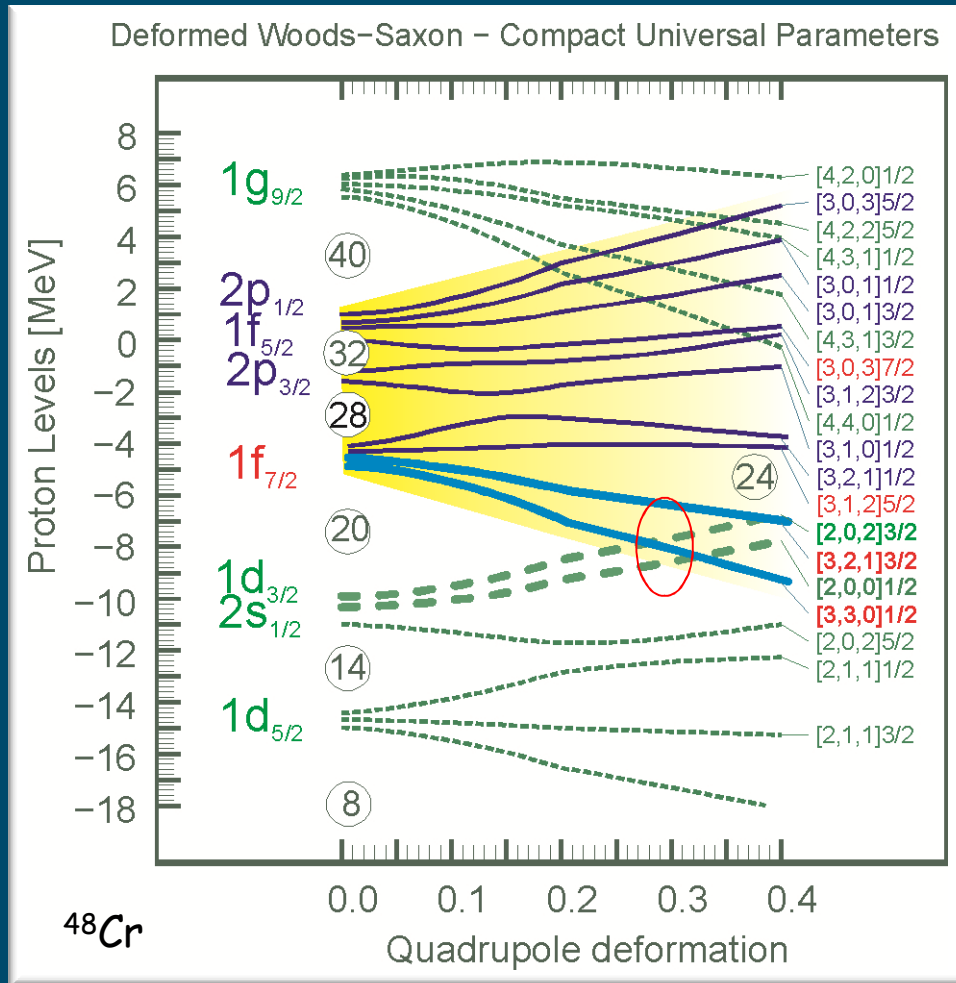
Superdeformacja w jądrach $f_{7/2}$

^{100}Sn

^{80}Zr

^{58}Ni

^{40}Ca

^{36}Ar - pasmo SD ($\beta \sim 0.44$)

C.E, Svensson et al. (2001)

- Opis SM w przestrzeni *sdfp*
- 4 cząstki na orbitalu $1f_{7/2}$ ([300]1/2)
- 8 dziur w rdzeniu $1d_{3/2}$

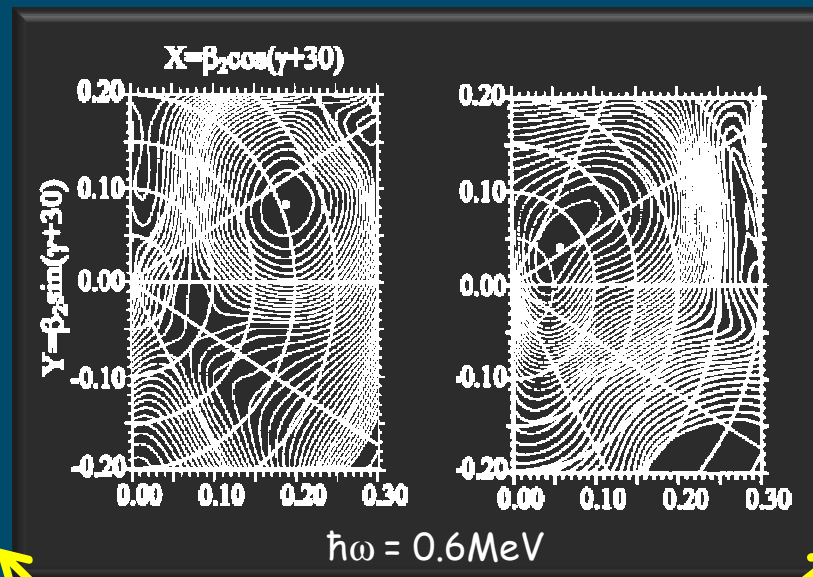
Wysokospinowe rozwinięcie pasma typu cząstka-dziura w ^{45}Sc

GASP + Recoil Mass Spectrometer, LNL

P.Bednarczyk et al. (1997)

10044	14 ⁺	11023	31/2 ⁺
8219	12 ⁺	8623	27/2 ⁺
6242	10 ⁺	6685	23/2 ⁺
4897	8 ⁺	4896	19/2 ⁺
3299	6 ⁺	3296	15/2 ⁺
2010	4 ⁺	2032	11/2 ⁺
889	2 ⁺	975	7/2 ⁺
0	0 ⁺	13	3/2 ⁺

$T_{1/2} = 318 \text{ ms}$

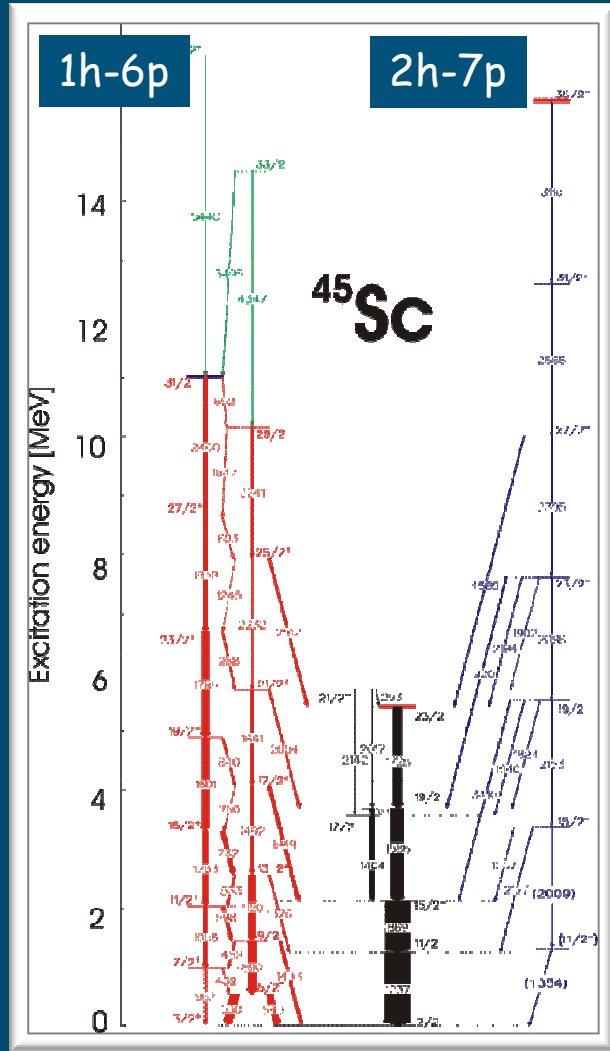

5418	23/2 ⁻	5088	(8 ⁻)
3693	19/2 ⁻	3285	6 ⁻
3570	17/2 ⁻	2283	4 ⁻
2107	15/2 ⁻	1157	2 ⁻
0	7/2 ⁻	0	0 ⁻

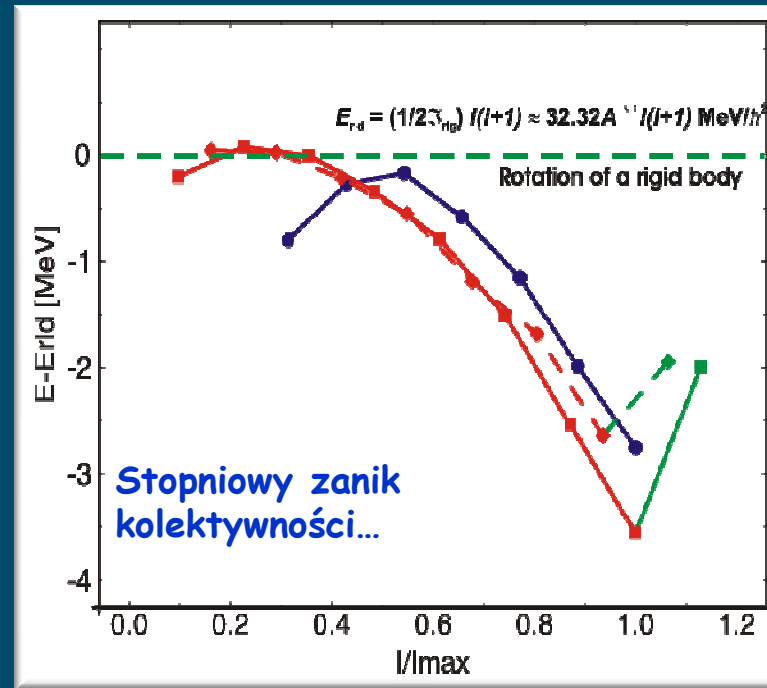
$\beta = +0.3$ $\beta \sim 0$
 Bezpośredni pomiar momentu kwadrupolowego
 (spektroskopia laserowa) M.Avgoulea et al. (2011)

Wysycenie pasm rotacyjnych w ^{45}Sc

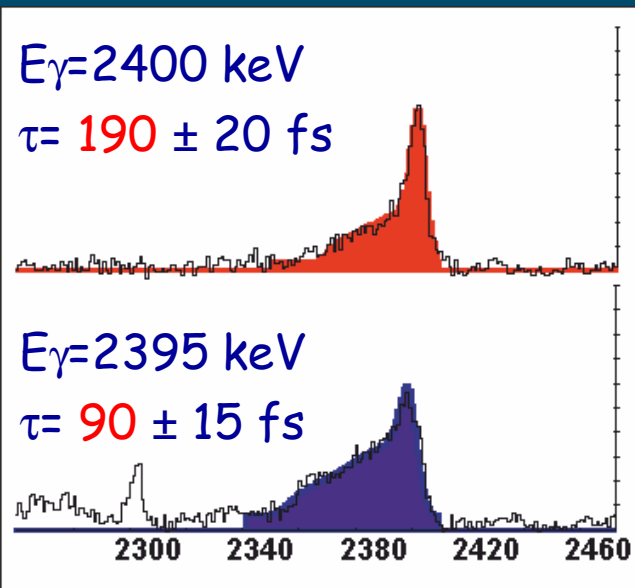
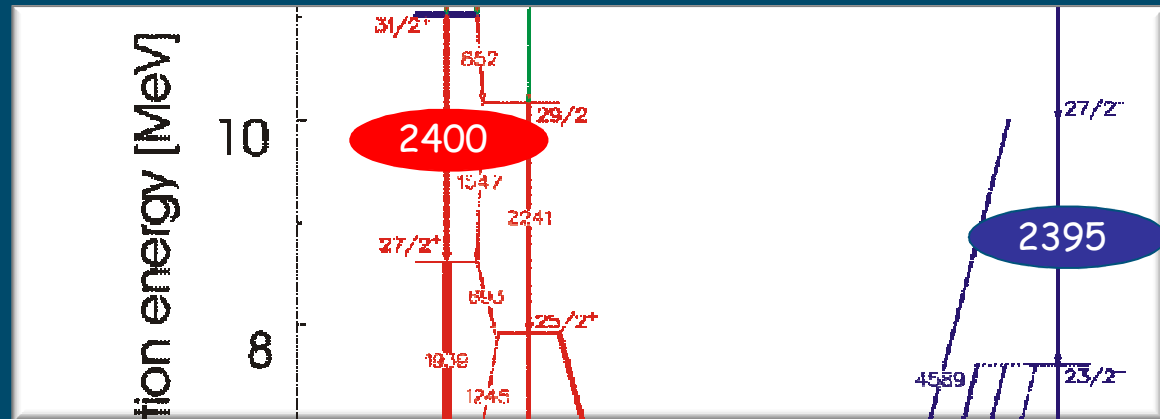
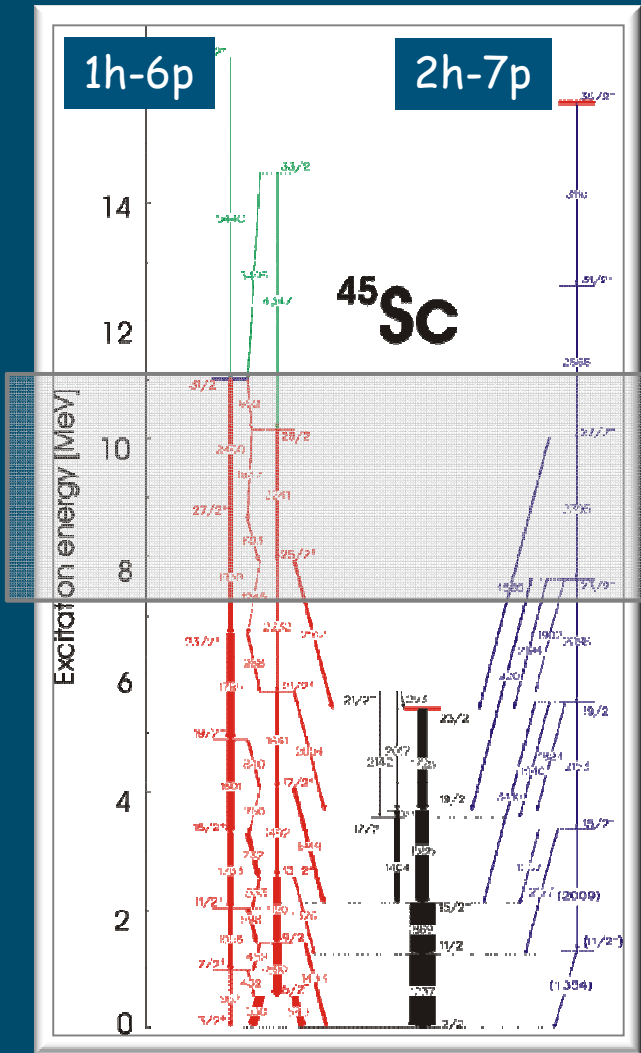

EUROBALL + RFD

P. Bednarczyk et al. (2001)

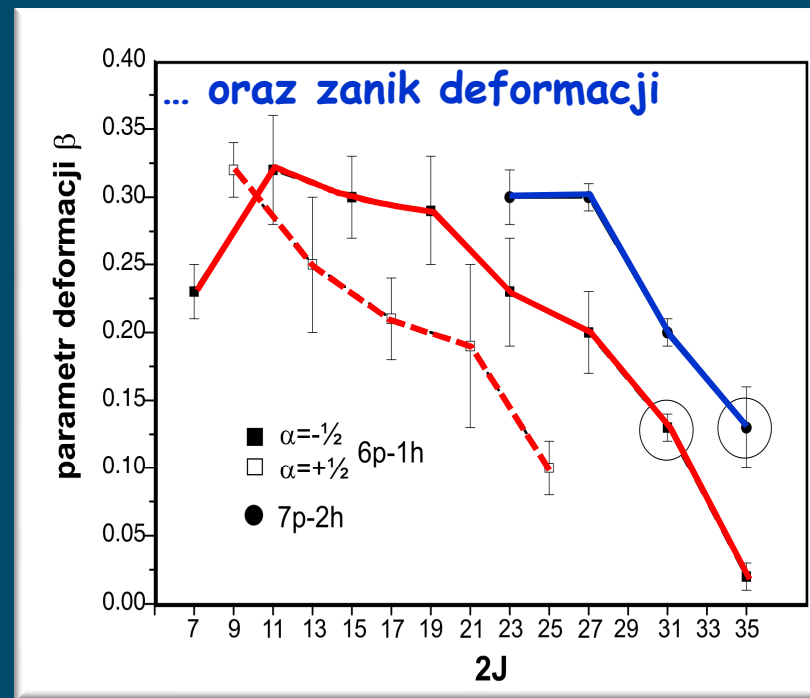
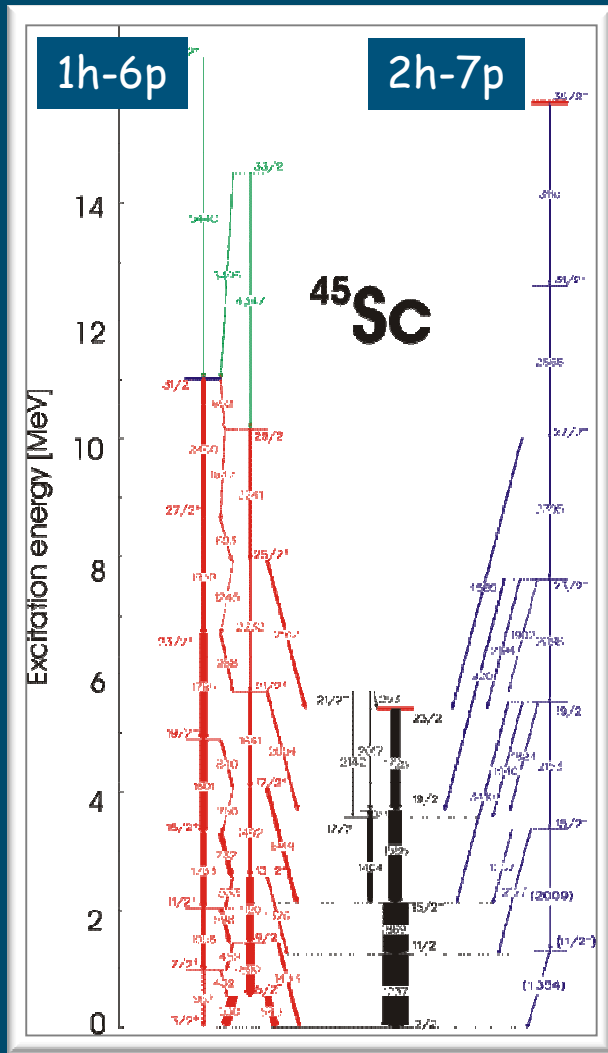

Wysycenie pasm rotacyjnych w ^{45}Sc

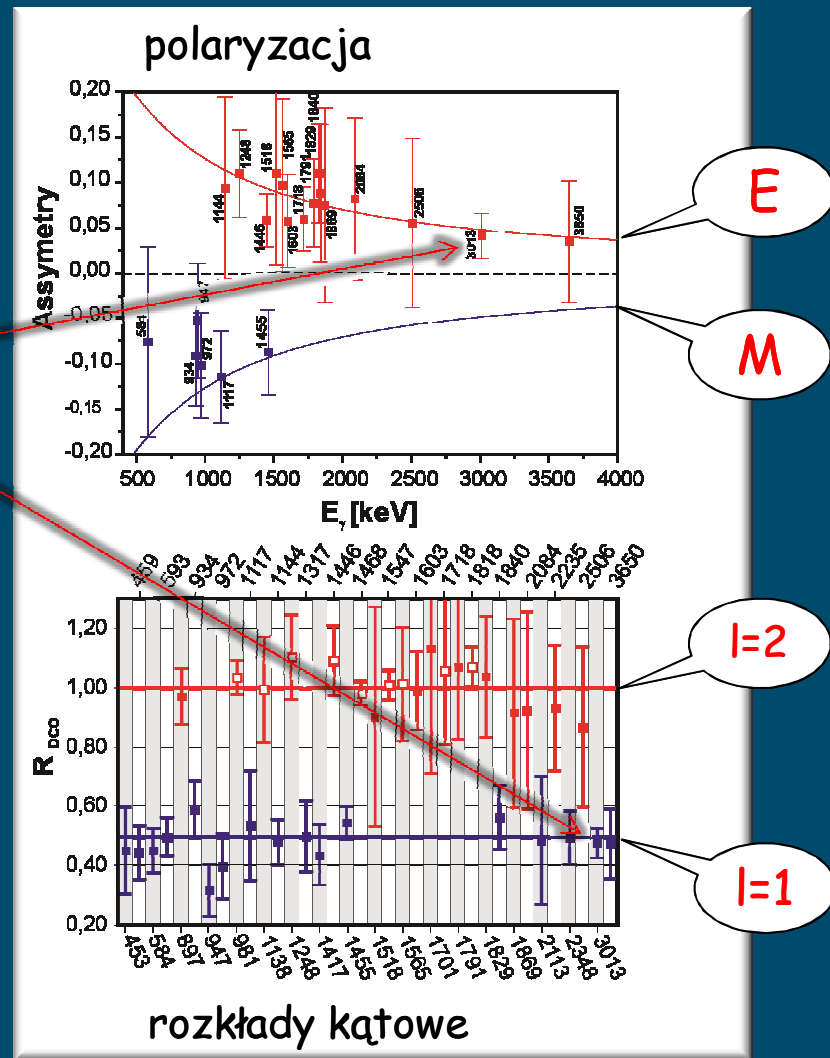
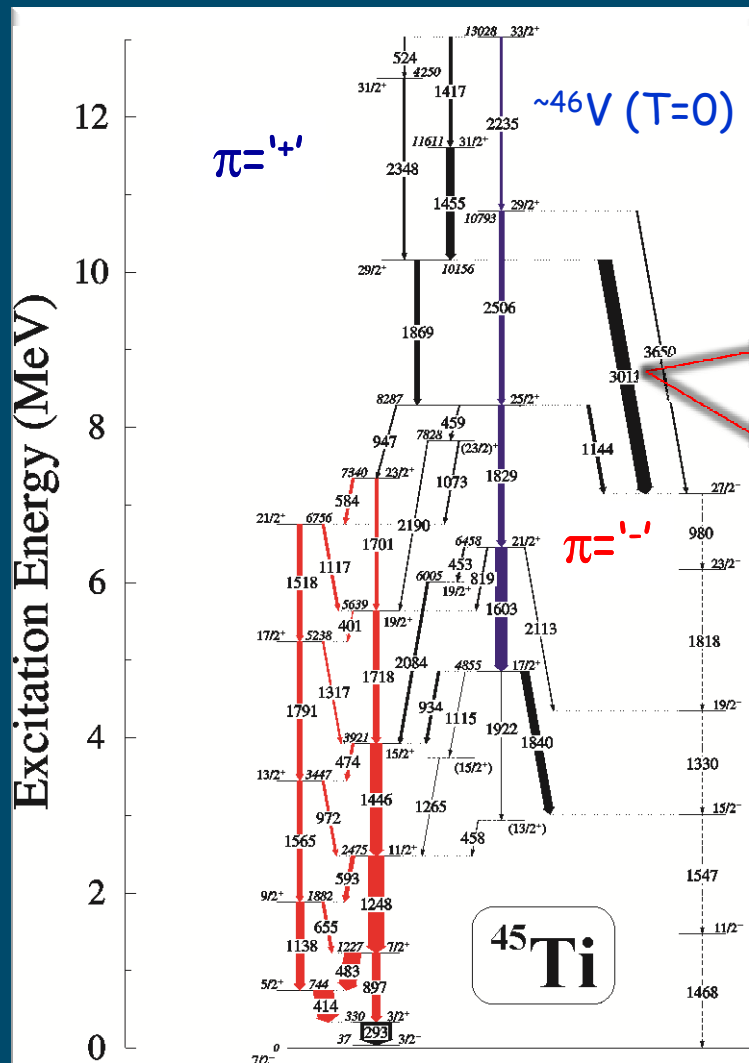

$\theta = 156^\circ$

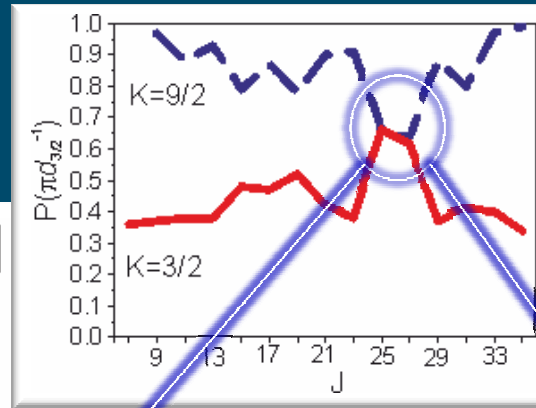
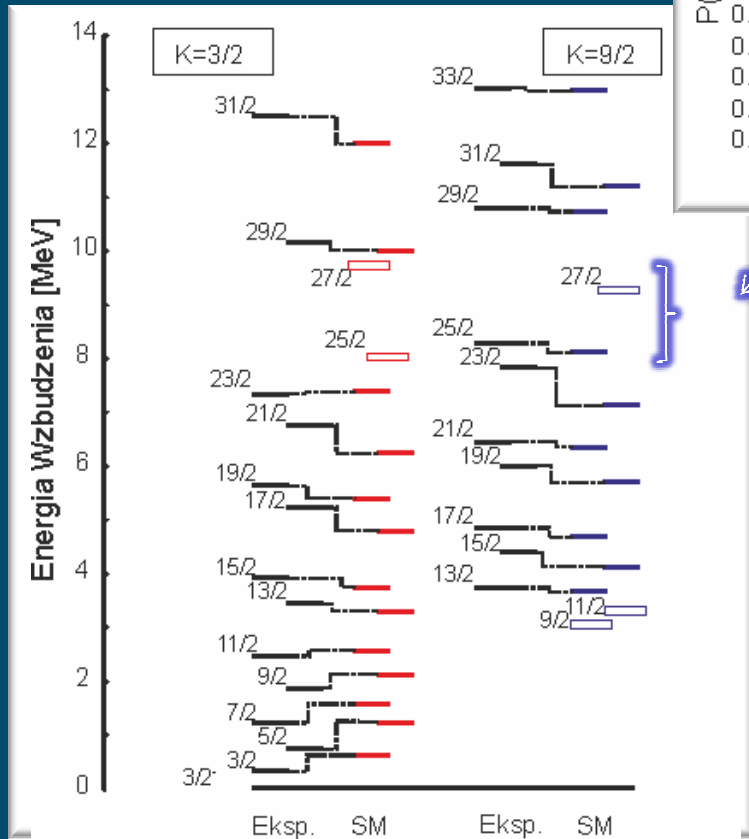
Wysycenie pasm rotacyjnych w ^{45}Sc

Rozwikłanie schematu poziomów $\pi=+$ w ^{45}Ti

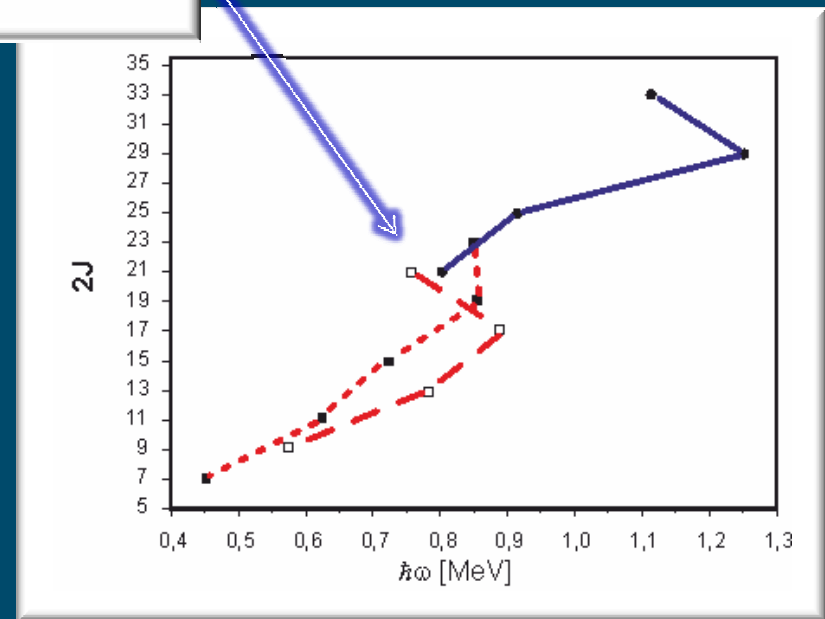

^{45}Ti - skrzyżowanie pasm w ujęciu SM

dziura π

dziura π, ν

Przetrawanie wysokiej deformacji w paśmie $T=0$ w ^{45}Ti

